

מערך שיעור 2

פרק המניח

דף כז: | אמאי פטור - שלח ליה רב חסדא

כיתות ה-ו, משך השיעור כ־45 דקות.

מטרות השיעור

להכיר את לשון הגמרא במדויק, להבין למה השובר את הכד פטור, להכיר את שלושת המצבים בגמרא - רב, שמואל ורבי יוחנן, להבין את היסוד שאין דרכן של בני אדם להתבונן בדרכים, ולהבחין בין מצבים שבהם אדם פטור לבין מצבים שבהם חייב.

פתיחה

הרב מציג לתלמידים מקרה: אדם הולך בדרך ונתקל בחפץ שנמצא באמצע הדרך ושובר אותו או נפצע ממנו, ושואל מי אחראי לנזק, לאחר תשובות התלמידים הרב אומר שנלמד את לשון הגמרא המדויקת ונבין את העיקרון.

קריאת הגמרא

"וְבָא אַחַר וְנִתְקַל בָּהּ וְשִׁבְרָהּ - פְּטוּר. אֲמַאי פְּטוּר? אִיפְעִי לִיָּה לְעִיּוֹנִי וּמִיּוֹזֵל!" כלומר אדם נתקל בכד ושובר אותו והוא פטור, והגמרא שואלת למה הוא פטור הרי היה צריך להסתכל לאן הוא הולך.

ביאור שלושת המצבים

"אָמְרֵי דְרַבִּי רַב מְשֻׁמְיָה דְרַב: בְּמַמְלָא רְשׁוּת הַרְבִּים פּוֹקֵה חֲבִיזוֹת" כלומר מדובר במצב שכל הדרך מלאה חביות ואין אפשרות לעבור בזהירות ולכן פטור.
 "שְׁמוּאֵל אָמַר: בְּאִפְיֻלָּה שָׁנִי" כלומר מדובר בחושך ולכן האדם לא רואה ולכן פטור.
 "רַבִּי יוֹחָנָן אָמַר: בְּקֶרֶן זְוִית" כלומר מדובר בפניה שאדם לא יכול לראות מראש ולכן פטור.

בירור הגמרא על שיטת רב

"אָמַר רַב פֶּפְאָה: לָא דִּיקָא מִתְנִיתִין אֶלְא אִוּ בְּשְׁמוּאֵל, אִוּ כְּרַבִּי יוֹחָנָן. דְּאִי כְּרַב, מַאי אֲרִיא נִתְקַל? אִפְיֻלוֹ שְׁבַר נְמִי!" כלומר המשנה לא מסתדרת לפי רב, כי אם כל הדרך מלאה חביות גם אם שבר בכוונה היה צריך להיות פטור.

תשובת רבא

"אָמַר רַב זְבִיד מְשֻׁמְיָה דְרַבָּא: הוּא הֲדִין דְּאִפְיֻלוֹ שְׁבַר; וְהָאִי דְקִתְנִי "נִתְקַל" - אִיִּדִי דְבְּעִי לְמִתְנֵי סִפָּא" כלומר באמת גם אם שבר בכוונה פטור, והמשנה כתבה נתקל בגלל ההמשך.

הסיפא והחילוק

"וְאִם הִזְזָה בָּהּ - בַּעַל חֵבֵית חַיִּיב בְּנִזְקוֹ, דְּדוֹקָא נִתְקַל, אֲבָל שָׁבֵר - לֹא, מֵאֵי טַעְמָא? הוּא דְאִזְיק אֲנַפְשִׁיהּ"
 כלומר אם האדם נפצע בעל הכד חייב אבל דווקא כשהוא נתקל, ואם שבר בכוונה ונפצע הוא הזיק
 לעצמו.

העיקרון המרכזי

"אָמַר לִיה רַבִּי אָבָא לְרַב אֲשִׁי, הָכִי אֲמַרִי בְּמַעֲרָבָא מִשְׁמִיָּה דְרַבִּי עִוְלָא: לְפִי שְׂאִין דְרַבָּן שֶׁל בְּנֵי אָדָם
 לְהִתְבּוֹנֵן בְּדַרְכֵימָם" כלומר אדם רגיל לא הולך כל הזמן עם הראש למטה וזה טבע האדם ולכן במצבים
 רגילים הוא פטור.

מעשה בפועל

"הִנֵּה עֹבְדָא בְּגַהֲרָדְעָא, וְחַיִּיב שְׁמוּאֵל. בְּפוּמְבְּדִיתָא, וְחַיִּיב רַבָּא" כלומר בפועל היו מקרים שחייבו.

בירור המקרה המיוחד

"בְּשֶׁלְמָא שְׁמוּאֵל - בְּשִׁמְעֵתִיהּ. אֲלֵא רַבָּא - לִימָא בְּשְׁמוּאֵל סְבִידָא לִיה?" כלומר שואלת הגמרא איך
 רבא חייב.

"אָמַר רַב פֶּפְא: קַרְנָא דְעַצְרָא הָוִי, דְכִינֵן דְּבַרְשׁוֹת קַעְבְּדִי - אִיבְעִי לִיה לְעִיזְנִי וּמִיזֵל" כלומר מדובר
 במקום של חביות ששם ידוע שיש מכשולים ולכן אדם צריך להיזהר והם מוציאים ברשות ולכן חייב.

סיכום

הרב חוזר על לשון הגמרא בקצרה "וּבָא אַחַר וְנִתְקַל בָּהּ וּשְׁבָרָה - פְּטוּר" ומדגיש את היסוד "לְפִי שְׂאִין
 דְרַבָּן שֶׁל בְּנֵי אָדָם לְהִתְבּוֹנֵן בְּדַרְכֵימָם" ומסכם: אם זה מצב רגיל - פטור, אם זה מקום שצריך להיזהר -
 חייב.

דף עבודה 2

פוק המניח

דף כז: | אמאי פטור - שלח ליה רב חסדא

תאריך: _____

שם התלמיד: _____

כיתה: _____

סדר לפי סדר הגמרא:

- שמואל - אפילה
- שאלה: אמאי פטור
- רבי יוחנן - קרן זוית
- תשובת רב - רה"ר מלאה חביות
- המשנה - פטור

מתח קו בין המקרה להסבר הנכון:

מקרה	הסבר
רה"ר מלאה חביות	לא רואים
אפילה	אין מקום ללכת
קרן זוית	לא רואים בפניה

סמן נכון או לא נכון וכתוב למה:

אדם נכנס למחסן מלא ארגזים נפל ושבר

חייב פטור

למה: _____

אדם הלך ברחוב רגיל ביום ונתקל בכד ושבר

חייב פטור

למה: _____

אדם שבר בכוונה כד ונפצע

חייב בעל הכד פטור בעל הכד

למה: _____

סמן נכון ו לא נכון

לא
נכון

אדם תמיד חייב להסתכל על הדרך

בחושך אדם פטור

אם אדם שבר בכוונה ונפצע — בעל החבית חייב

בקרן זוית קשה לראות מה יש מעבר לפינה

במקום צפוי צריך להיזהר

השלם את המשפט

הגמרא שואלת: אמאי _____ ?

התשובה של רב: מדובר במקרה ש _____

שמואל אומר: מדובר ב _____

רבי יוחנן אומר: מדובר ב _____

הכלל: אין דרכן של בני אדם _____

מקרה מהחיים (חשיבה)

קרא וענה:

יוסי הלך בלילה ברחוב חשוך ונתקל באופניים

שהיו על המדרכה ושבר את הפנס.

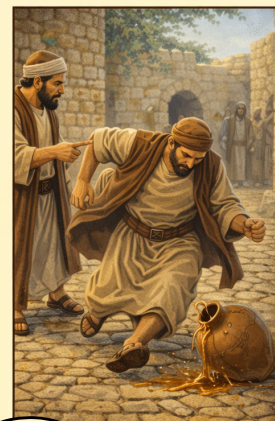
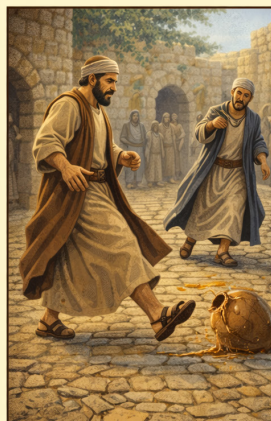
האם הוא חייב או פטור?

נמק לפי הגמרא: _____

אמרו דבי רב משמיה דרב בממלא רה"ר בולה חביות

אמאי פטור איבעו ליה לעיונו ומיזל

שמואל אמר באפולה שנו

רבי יוחנן אמר בקרן זוית

ואם הוזק בה בעל חבית חייב בגזקו, דדוקא נתקל
אבל שבר לא, מאי טעמא? הוא דאזיק אנפשיה

אמר רב פפא קרנא דעצרא הוי
דביון דברשות קעבדי איבעי ליה לעיוני ומיזל

מעור שיעור 3

פרק המניח

פרק ג' דף כז: | שלח ליה רב חסדא - מתיב רב כהנא

כיתות ה-ו

משך: כ-45 דקות

מטרות השיעור:

להכיר את לשון הגמרא במדויק להבין את המושג "עביד איניש דינא לנפשיה" להבחין בין קנס לבין הגנה על זכות להבין את מחלוקת רב יהודה ורב נחמן ולזהות את העיקרון שבמקום פסידא מותר לפעול לבד

פתיחה

הרב מציג מקרה פשוט: שני ילדים חולקים משהו בתור קבוע. אחד מהם לוקח שלא בתורו והשני רוצה לעצור אותו. הרב שואל: האם מותר לו לפעול לבד או חייב ללכת לבית דין? לאחר תשובות התלמידים הרב אומר שנלמד את לשון הגמרא ונבין את העיקרון

קריאת הגמרא חלק ראשון

שְׁלַח לִיָּהּ רַב חֲסֵדָא לְרַב נַחְמָן, הֲרִי אֲמַרוּ: לְרַבּוּבָה - שְׁלַח, וְלַבְעִיטָה - חֲמַשׁ, וְלַסְנוּקְרַת - שְׁלַח עֲשֶׂרָה. לְפִנְדָּא דְמָרָא וְלַקּוֹפִינָא דְמָרָא, מָא?

הסבר קצר: רב חסדא שואל על סכומי קנסות בסוגי מכות שונים, ומה הדין בכלי עבודה מקל ובסיס של מעדר

קריאת הגמרא חלק שני

שְׁלַח לִיָּהּ: חֲסֵדָא חֲסֵדָא, קְנָסָא קָא מַגְבִּית בְּבַבְלָא? אִימָא לִי גּוּפָא דְעוֹבְדָא הִיכִי הָוָה

הסבר קצר: רב נחמן דוחה את השאלה — אין גובים קנסות בבבל — ומבקש לשמוע את המקרה עצמו

קריאת הגמרא חלק שלישי

שְׁלַח לִיָּהּ: דְּהָהוּא גְרַגְוִתָא דְּבִי תְּרִי, דְּכָל יוֹמָא הָוָה דְּלִי חַד מַנְיָהוּ. אֶתָּא חַד, קָא דְּלִי בְּיוֹמָא דְּלֵא דִּילִיָּהּ. אָמַר לִיָּהּ: יוֹמָא דִּינִי הוּא! לָא אֲשַׁגַּח בֵּיהּ. שְׁקַל פִּנְדָּא דְּמָרָא, מַחְיָיָה

הסבר קצר: שני שותפים בבור מים, אחד לוקח שלא בתורו, השני מנסה לעצור אותו ואף מכה אותו

קריאת הגמרא חלק רביעי

אָמַר לִיָּהּ: מָאָה פִּנְדִי בְּפִנְדָּא לְמַחְיָיָה! אֲפִילוּ לְמָאן דְּאָמַר: לָא עָבִיד אִינִישׁ דִּינָא לְנַפְשִׁיהּ; בְּמַקּוּם פְּסִידָא - עָבִיד אִינִישׁ דִּינָא לְנַפְשִׁיהּ

הסבר קצר: רב נחמן פוסק שמותר אפילו להכות הרבה כדי למנוע הפסד — זה לא קנס אלא הגנה על הזכות

קריאת הגמרא חלק חמישי - המחלוקת

דאָתמַר, רב יהודה אָמר: לָא עבִיד איניש דינא לנפשיה. רב נחמן אָמר: עבִיד איניש דינא לנפשיה
הסבר קצר: מחלוקת עקרונית — האם אדם פועל לבד או לא

קריאת הגמרא חלק שישי - הגדרת המחלוקת

היכא דאיכא פְּסִידָא - בּוּלִי עֵלְמָא לָא פְּלִיגִי, דְּעֵבִיד איניש דינא לנפשיה. פי פְּלִיגִי - היכא דליכא
פְּסִידָא
הסבר קצר: אם יש הפסד מיידִי — כולם מסכימים שמותר לפעול לבד

קריאת הגמרא חלק שביעי - פירוט השיטות

רב יהודה אָמר: לָא עבִיד איניש דינא לנפשיה, דְּכִינּוֹן דְּלִיכָא פְּסִידָא - לִיזִיל קמיה דִּינָא. רב נחמן אָמר:
עבִיד איניש דינא לנפשיה, דְּכִינּוֹן דְּבִדִין עֵבִיד - לָא טָרַח
הסבר קצר: רב יהודה מחייב ללכת לבית דין היות ואין לו הפסד בנתיים, רב נחמן מתיר לפעול לבד אם
האדם צודק

סיכום

הרב מסכם: יש כאן יסוד גדול — אדם רשאי להגן על הזכות שלו.
במקום הפסד — כולם מודים שמותר לפעול לבד. המחלוקת היא רק כשאינן הפסד.

משפט ללוח

זה לא קנס — זה הגנה על הזכות

סיכום חשוב כשאין הפסד:

רב יהודה אומר: אל תפעל לבד — לך לבית דין
רב נחמן אומר: אם אתה צודק — תפעל מיד

שאל את התלמידים:

מי יותר "זהיר"? (רב יהודה)

מי יותר "מעשי"? (רב נחמן)

ואז הם יבינו לבד — וזה נכנס הרבה יותר עמוק.

שאלות השיבה סיעור מוחות

1. מישהו נדחף לפניך בתור האם מותר לך לדחוף אותו שלא תפסיד את התור?
תשובה: אין כאן הפסד ממשי לא פסידא לא מפעילים כוח עדיף לפנות למוכר או להעיר
(רב יהודה - אסור לפעול לבד, רב נחמן - לא בדרך כוחנית)
2. חבר לקח לך עט תוך כדי שיעור האם לקום לקחת לו מיד?
תשובה: אין הפסד ממשי לא פסידא עדיף. אם צריך מיד (למשל באמצע מבחן) מותר לקחת בעדינות בלבד
3. מישהו נוסע על האופניים שלך עכשיו האם מותר לעצור אותו בכוח?
תשובה: יש שימוש כרגע פסידא מותר לעצור מיד מותר לקחת חזרה רק כוח מינימלי
4. מישהו חייב לך כסף כבר זמן, מותר לקחת ממנו חפץ?
תשובה: אין הפסד מידי לא פסידא אסור לקחת לבד צריך ללכת לדין
5. ילד משחק בכדור שלך ועומד להרוס אותו מה עושים?
תשובה: נזק עומד לקרות, פסידא מותר, לעצור אותו מיד מותר לקחת את הכדור
6. מישהו חונה לך בחניה הפרטית האם מותר להזיז את הרכב שלו?
תשובה: אין הפסד מידי ברור לא פסידא אסור לפעול לבד פונים לגורם מוסמך
7. מישהו לוקח אוכל שלא שייך לו, מותר לעצור אותו?
תשובה: לקיחה מיידית פסידא, מותר לעצור מותר לקחת חזרה
8. ילד חוטף חפץ מחבר מותר להחזיר בכוח?
תשובה: יש הפסד מידי, פסידא מותר להחזיר רק כוח מינימלי
9. מישהו שם מוזיקה רועשת שמפריעה מותר לכבות לו?
תשובה: זו הפרעה, לא הפסד ממשי לא פסידא לא פועלים לבד מבקשים או פונים לסמכות

שאלות עומק

- האם כל אי-צדק נקרא פסידא?
תשובה: לא. רק הפסד מידי וממשי נחשב פסידא.
- מה ההבדל בין להציל את שלך לבין להעניש?
תשובה: להציל = לעצור נזק עכשיו
להעניש = תגובה על מה שכבר קרה (אסור לבד)
- עד כמה מותר להפעיל כוח?
תשובה: רק מה שנדרש לעצור את המצב — לא מעבר.
- מה יותר מסוכן — לפעול לבד או לא לפעול בכלל?
תשובה: לפעול לבד מסוכן יותר
(עלול להוביל לאלימות וטעויות)
אבל במקום פסידא — אין ברירה.
- האם אדם תמיד יודע שהוא צודק?
תשובה: לא. ולכן יש הגבלות ולא נותנים חופש מוחלט לפעול לבד.
- האם נוחות נחשבת פסידא?
תשובה: לא. רק הפסד ממשי נחשב.
- האם מותר לפעול לבד אם זה יגרום לריב גדול?
תשובה: אם יש פסידא — כן, אבל בזהירות
אם אין פסידא — עדיף לא
- האם תמיד עדיף ללכת לבית דין?
תשובה: כשאין הפסד — כן
כשיש הפסד — פועלים מיד

דף עבודה 3

פרק המניח

פרק ג' דף כז: | שלח ליה רב חסדא - מתיב רב כהנא

תאריך: _____

שם התלמיד: _____

כיתה: _____

ענה בקצרה:

מה שאל רב חסדא את רב נחמן?

למה רב נחמן דוחה את השאלה על קנסות?

מה פירוש: "קנסא קא מגבית בבבל"?

מה ביקש רב נחמן לשמוע במקום זה?

מה היה המקרה של הבור (גרגותא)?

סמן את הדין הנכון:

אדם לוקח זכות של חברו (שואב מים ביום שלא שלו)

מותר אסור

השני מנסה לעצור אותו בדיבור בלבד

נכון לא מספיק

השני מכה כדי לעצור הפסד מידי

מותר אסור

זה נחשב קנס

כן לא

זה נחשב הגנה על זכות

כן לא

סדר את השלבים לפי הסדר הנכון:

אחד בא לשאוב ביום שלא שלו

היה בור משותף לשני אנשים

השני אמר לו שזה היום שלו

הוא לא הקשיב

לקח פנדא דמרא והכה אותו

השלם:

קנסות דנים רק ב־ _____ בבבל אין גובים _____
 "עביד איניש דינא לנפשיה" פירושו: _____
 במקום שיש _____ — כולם מודים שמותר לפעול לבד
 בלי הפסד — יש _____ בין רב יהודה לרב נחמן

נכון ׀ לא נכון

מותר להכות תמיד כדי לקחת את הזכות

 נכון לא נכון

במקרה של הפסד מיידי - כולם מסכימים שמותר לפעול

 נכון לא נכון

המחלוקת היא כשיש הפסד

 נכון לא נכון

בבבל גובים קנסות

 נכון לא נכון

זה לא קנס אלא הגנה על זכות

 נכון לא נכון

מתח קו והתאם את הדין לאמורא:

ללכת לבית דין

רב יהודה גם אם צודק - לא פועל לבד

לא לעשות דין לעצמו

לפעול לבד

רב נחמן אם צודק - פועל מיד

עושה דין לעצמו

קרא וענה:

ילד לקח בד שלא שלו — חברו דחה אותו כדי לעצור אותו

מותר או אסור? ולמה?

ילד ראה שמישהו לוקח לו חפץ — אבל אין להץ זמן

מה עליו לעשות?

ילד רואה שמישהו שובר לו משהו עכשיו

האם מותר לעצור אותו בכוח?

שָׁלַח לָהּ רַב חֲסָדָא לר"נ הָרִי אָמְרוּ לְרִכְבָּה שְׁלֹשׁ וּלְבַעֲיָטָה חֲמִשׁ וּלְסַנּוּקְרַת שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה לְפַנְדָּא דְמָרָא וּלְקוֹפִינָא דְמָרָא מָא

לְקוֹפִינָא דְמָרָא
(הַבְּרֹזֶל שֶׁל הַמַּעֲדָר)

לְפַנְדָּא דְמָרָא
(הַמַּסְקֵל שֶׁל הַמַּעֲדָר)

לְסַנּוּקְרַת שְׁלֹשׁ עֶשְׂרֵה
(אֶפְרָי שֶׁל חֲמֹר)

לְבַעֲיָטָה חֲמִשׁ

לְרִכְבָּה שְׁלֹשׁ
(בְּעֵיטָה עִם הַכֶּרֶד)

הַהוּא גְרַגְוֹתָא דְבִי תִרִי דְכָל יוֹמָא הָוָה דְלִי חֲדָה מְנִיָּהוּ אַתָּא חַד קָא דְלִי בִיוֹמָא
דְּלֹא דִילָהּ א"ל יוֹמָא דִיִּדִי הוּא לָא אַשְׁגַּח בֵּה שְׁקַל פְּנְדָּא דְמָרָא מַחֲיָה
א"ל מָאָה פְּנְדִי בְּפַנְדָּא לְמַחֲיָה

